

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2016

ročník/volume 26

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

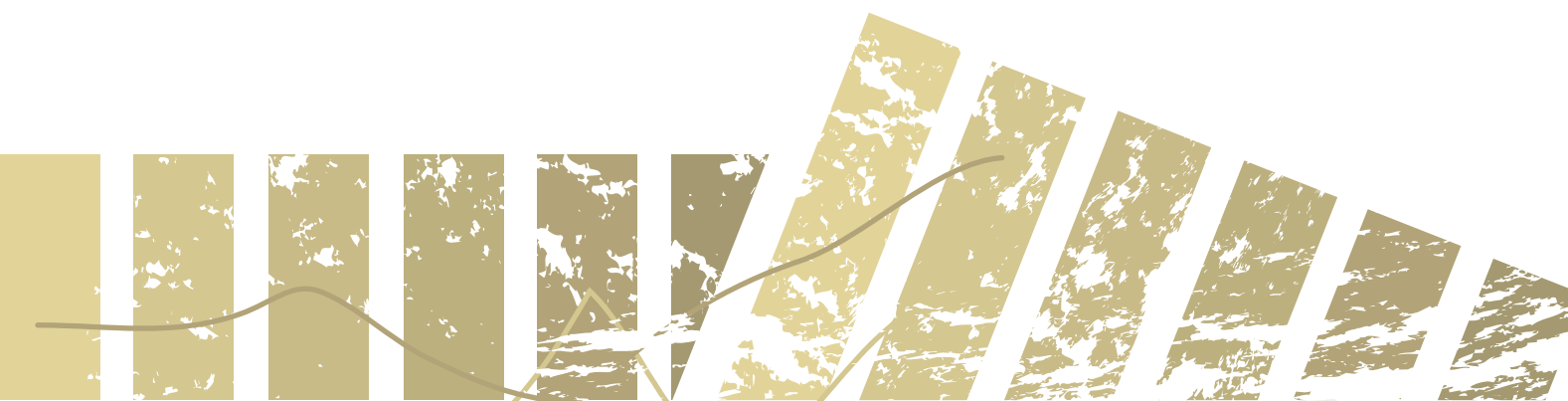
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 8

Typ článku/Type of article: rozhovor/interview

Strany/Pages: 123 – 126

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2016/July 15, 2016

Rozhovor/Interview

AK SA NEZMENIA POSTOJE A PRIORITY MLADÝCH ĽUDÍ, ZVÝŠENIE PÔRODNOSTI NIE JE REÁLNE

IF THERE IS NO CHANGE IN THE ATTITUDES AND PRIORITIES OF YOUNG PEOPLE, THE BIRTH RATE IS NOT LIKELY TO INCREASE

Hoci Slovensko z hľadiska počtu a podielu detí a mladých ľudí patrí stále k najmladším štátom Európskej únie, aktuálny vývoj poskytuje mnoho dôkazov o tom, že aj u nás proces populačného starnutia naberá na sile. Už viac ako dve desaťročia zaznamenávame postupné zvyšovanie počtu i podielu starých ľudí v populácii a znižovanie počtu a podielu detí a mladých.

Ing. Boris Vaňo

*Čo predovšetkým spôsobuje takýto vývoj? Dokážeme ho zastaviť, zmierniť alebo vízia o Slovensku ako o štáte prevažne starých ľudí sa raz jednoducho naplní? Rozhovor časopisu Slovenská štatistika a demografia poskytol **Boris Vaňo** z Výskumného demografického centra INFOSTAT-u v Bratislave.*

• Aké percento v populácii Slovenska tvoria v súčasnosti deti a mladí ľudia? Kde je ich najväčšia koncentrácia?

Podľa údajov Štatistického úradu SR ku koncu roka 2015 predstavoval podiel detí vo veku 0 – 14 rokov na celkovom počte obyvateľov 15,3 % a v prípade mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov to bolo 19,2 %. V oboch prípadoch ide na Slovensku o historicky najnižšie hodnoty. Zatiaľ čo podiel detí bude v najbližších rokoch stagnovať na týchto historických minimách a ďalší pokles sa očakáva až medzi rokmi 2025 a 2040, znižovanie podielu mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov bude plynulo pokračovať a zastaví sa až okolo roku 2050. V polovici 21. storočia by teda malo byť na Slovensku zastúpenie detí a mladých ľudí v populácii ešte nižšie ako v súčasnosti – zhruba 13 % deti do 15 rokov, resp. 14 % mladí vo veku 15 – 29 rokov.

Najviac detí a mladých v populácii majú regióny na severe stredného a väčšina okresov východného Slovenska (s výnimkou krajného východu, juhovýchodu a košických mestských okresov). V okresoch Kežmarok, Sabinov, Námestovo, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa a Gelnica je podiel detí do 15 rokov vyšší ako 20 % z celkového počtu obyvateľov a v okresoch Námestovo, Stará Ľubovňa, Sabinov a Kežmarok je viac ako 24 % obyvateľov vo veku 15 – 29 rokov. Naopak, najmenej detí a mladých ľudí je vo väčšine okresov na západnom a juhozápadnom Slovensku, v južnej časti stredného Slovenska a tiež v mestách Bratislava a Košice. Regionálne rozdiely vo vekovej štruktúre obyvateľstva sú spôsobené predovšetkým regionálnymi rozdielmi v pôrodnosti a v menšej miere tiež regionálnymi rozdielmi v úmrtnosti. Za rozdielnym reprodukčným správaním obyvateľstva v jednotlivých regiónoch Slovenska treba hľadať celý rad faktorov. Sú to hlavne historické a kultúrne tradície, spôsob života, životná úroveň, stupeň urbanizácie a etnická štruktúra obyvateľstva.

• **Prečo majú v populácii Slovenska deti a mladí ľudia na rozdiel od iných európskych štátov ešte stále pomerne vysoké zastúpenie?**

Hlavným spúšťačom populačného starnutia bol vývoj pôrodnosti a úmrtnosti, ktorý sa po politických a spoločenských zmenách na konci 80. rokov 20. storočia výrazne zmenil. V dôsledku zmien v reprodukčnom správaní sa proces populačného starnutia, ktorý dovtedy prebiehal miernym tempom, výrazne zintenzívnil. Príčinou toho, že na jednej strane patrí Slovensko v súčasnosti medzi najmladšie krajiny v Európe, avšak na druhej strane ho čaká veľmi intenzívne starnutie v období po roku 2020, je nerovnomerná veková štruktúra obyvateľstva. V nej sú zastúpené jednak veľmi početné generácie narodené pred rokom 1980 a tiež veľmi málo početné generácie (zhruba polovičné) narodené po roku 1990. Početné generácie sa postupne presúvajú z reprodukčného a produktívneho veku do poproduktívneho a na ich miesto prichádzajú podstatne menej početné generácie. Ako bude táto generačná výmena postupovať, tak sa bude Slovensko meniť z jednej z najmladších európskych krajín na jednu z najstarších.

• **Je starnutie populácie naozaj nezvratné? Nedokázali by sme ho, ak nie zastaviť, tak aspoň zmierniť, napríklad vyššou kvalitou života obyvateľov alebo väčším prihliadaním na potreby a záujmy rodín, detí a mladých ľudí?**

To, že starnutie obyvateľstva v horizonte najmenej štyroch desaťročí je nezvratné, vyplýva zo spomínanej vekovej štruktúry obyvateľstva. Vplyv veľmi početných generácií, ktoré zostarnú a spôsobia intenzívne starnutie, nie je možné vo vekovej štruktúre vykompenzovať. Starnutie obyvateľstva sa zastaví až okolo roku 2060, keď tieto početné generácie vyumrú, resp. budú tak málo početné, že prestanú ovplyvňovať vekovú štruktúru obyvateľstva. Po roku 2060 môžeme teda uvažovať o zastavení alebo dokonca aj o miernom znížení starnutia obyvateľstva, dovtedy však len o jeho zmiernení.

Intenzita starnutia obyvateľstva bude závisieť od vývoja pôrodnosti a vývoj pôrodnosti zasa v podstatnej miere od podmienok, ktoré spoločnosť vytvorí pre rodiny s deťmi. Čím bude starnutie pomalšie, tým bude jeho dosah na spoločnosť menej závažný a východisková pozícia pre vývoj po roku 2060 výhodnejšia.

• **Ako sa dnes žije deťom a mladým ľuďom na Slovensku? Čo je podľa vás najslabšou stránkou súčasnej rodinnej politiky?**

V mnohých krajinách nie je, žiaľ, nič výnimočné, že deti a mladí ľudia trpia dôsledkami extrémnej chudoby, sú podvyživení a zomierajú od hladu, nemajú prístup k vzdelaniu, musia pracovať celé dni v ťažkých podmienkach alebo utekajú pred vojnou a prenasledovaním. Deti na Slovensku, našťastie, nie sú vystavené takýmto extrémnym vplyvom, hoci život v segregovaných (väčšinou rómskych) komunitách má ďaleko od európskeho štandardu 21. storočia.

Keď sa pozrieme na najvyspelejšie krajiny sveta, určite je čo zlepšovať aj v majoritnej populácii. Rodiny s malými deťmi patria v slovenskej spoločnosti medzi skupiny obyvateľov, ktoré sú najviac ohrozené chudobou. Pre mladých ľudí dnes nie je jednoduché založiť si rodinu – či už z ekonomických dôvodov, alebo pre problémy so zladením rodinného života a starostlivosti o deti so spôsobom života mladých ľudí, ktorý je bežný vo vyspelých krajinách. Všeobecne sa za dôležitú považuje podpora mladých rodín zo strany štátu v oblasti bývania, zosúladenie pracovných

a rodičovských povinností a kompenzácie stratených príležitostí, ktoré vznikajú v dôsledku starostlivosti o rodinu a malé deti.

Nedostatok nájomných bytov, práca na skrátenej úvazok, ktorá sa nevyužíva, pretože nie je atraktívna ani pre zamestnávateľov, ani pre zamestnancov, nedostatok miest v predškolských zariadeniach, nízka finančná podpora rodičov počas rodičovskej dovolenky – to je len niekoľko príkladov, ktoré nasvedčujú, že máme značné rezervy aj v oblasti verejných politík.

• Na Slovensku potrebujeme oživiť pôrodnosť. Zvyšujúci sa počet domácností jednotlivcov, osobitne mladých ľudí uprednostňujúcich iné životné stratégie pred rodinnými, však vyvoláva skôr obavy. Aké sú hlavné príčiny rozmáhajúceho sa individualizmu a do akej miery ovplyvňuje rodinné správanie obyvateľov?

Nárast individualizmu, ktorý pozorujeme od polovice 20. storočia postupne vo všetkých vyspelých krajinách, sa nevyhol ani Slovensku. Mladí ľudia pred zakladaním rodín uprednostňujú svoje individuálne záujmy spojené hlavne s osobným rozvojom (predovšetkým vzdelávaním a budovaním pracovnej kariéry) alebo s voľnočasovými aktivitami, ktoré sú často spojené s cestovaním a pobytom mimo domácnosti. Toto všetko má významný vplyv na rodinné a reprodukčné správanie obyvateľstva a prejavuje sa hlavne znížením sobášnosti a pôrodnosti.

Ak sa nezmenia postoje a priority mladých ľudí a zároveň sa nepodarí zladit' rodinu a predovšetkým starostlivosť o deti so súčasným životným štýlom mladej generácie, nie je zvýšenie pôrodnosti reálne.

• Fakt, že sme z hľadiska štruktúry obyvateľstva jednou z najmladších európskych krajín, nám poskytuje výhodu využiť skúsenosti krajín, ktoré si už úbytok detí a mladých ľudí v populácii nemohli dovoliť iba pasívne registrovať. Ktoré príklady sú podľa vášho názoru pre Slovensko inšpirujúce?

Vyspelé krajiny západnej a severnej Európy prešli druhou demografickou revolúciou s predstihom niekoľkých desaťročí pred krajinami bývalého východného bloku. Proces populačného starnutia sprevádzaný úbytkom detskej zložky obyvateľstva tam preto pokročil výraznejšie ako na Slovensku. Našou nevýhodou zasa je, že procesy, ktoré v týchto krajinách trvali niekoľko desaťročí, u nás prebehli za niekoľko rokov v nadväznosti na zmenu politického režimu na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia. Pre Slovensko to bude znamenať síce odložené, ale intenzívnejšie starnutie. V každom prípade však v súčasnosti môžeme čerpať zo skúseností západných krajín, neopakovať ich chyby a pripraviť sa na problémy, ktoré nás s postupujúcim starnutím čakajú.

Najúspešnejšie si s poklesom pôrodnosti zatiaľ poradili vo Francúzsku a v škandinávskych krajinách, kde sa aj vďaka prepracovanej a dlhodobu stabilnej rodinnej politike podarilo zvýšiť pôrodnosť z európskeho priemeru na najvyššie európske hodnoty.

• **Aké dôsledky – demografické, spoločenské, sociálno-ekonomické a ďalšie – bude musieť spoločnosť riešiť, ak varovania demografov nezačne brať dostatočne vážne?**

Starnutie obyvateľstva ovplyvní fungovanie spoločnosti vo všetkých oblastiach. Najvýznamnejší bude jeho vplyv na trh práce, sociálne poistenie, zdravotníctvo a sociálne služby.

Informácie o starnutí obyvateľstva sa dostali do povedomia verejnosti, avšak štát im nevenuje dostatočnú pozornosť. Dôvodom je podľa môjho názoru skutočnosť, že starnutie prebieha postupne a najväčšia intenzita nás čaká v horizonte 10 rokov a viac.

Žiaľ, riešenie demograficky podmienených problémov (teda aj tých, ktoré spôsobuje starnutie obyvateľstva) si vyžaduje koncepčný prístup, komplexné a dlhodobé stabilné riešenia. Zmeny nie je možné dosiahnuť v krátkom čase, teda vtedy, keď problém začne byť naozaj akútne. Naším súčasným prístupom k starnutiu obyvateľstva neúmerne zaťažíme ďalšie generácie, ktoré sa budú musieť so starnutím obyvateľstva a jeho dosahmi vyrovnávať v oveľa zložitejších podmienkach, ako by sme to dnes mohli urobiť my.

Za rozhovor ďakuje **ZUZANA ŠTUKOVSKÁ**